

نقش کتابخانه‌های عمومی در خدمت به نوسوادان

بازسازی و نوسازی همه‌جانبه کشور مستلزم آن است که توان سازندگی و قدرت خلاقه جمعیت فعال کشور—یعنی بزرگسالان— ارتقاء یابد و میزان تولید یا بهره‌وری هر فرد در زمینه کارش رو به افزایش گذارد. به این منظور، لزوم سوادآموزی و آموزش بزرگسالان و در دسترس قراردادن امکانات آموزشی، به ویژه خودآموزی، برای عموم مردم بیش از پیش احساس می‌شود. سعادت جامعه در گرو کار و فعالیت «آگاهانه و مؤثر» بزرگسالان است و تنها بیداری و آگاهی فراگیر مردان و زنان است که می‌تواند دگرگونی بنیادی در جامعه رو به رشد ایران ایجاد کند.

ارتباط تنگاتنگ «رشد و توسعه» با «آموزش» بر کسی پوشیده نیست. تنها از راه آموزش است که می‌توان به رشد همه‌جانبه دست یافت و تنها با رسیدن به رشد و توسعه است که می‌توان امکانات آموزشی مناسب و کافی برای عموم مردم و نسلهای بعد فراهم کرد. به هر صورت، نخستین مرحله آموزش همان سوادآموزی یعنی آموختن مهارت «خواندن، نوشتن و حساب کردن» است، که در حال حاضر نیروها و امکانات عظیمی را در کشورهای در حال رشد به خود اختصاص داده است.

بازگشت به بیسوادی، زبانی بالاتر از بیسوادی

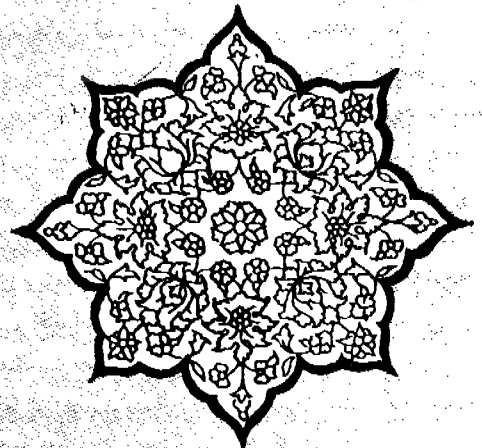
مبارزه با پدیده ریشه‌دار و ویرانگر بیسوادی زمانی موفقیت‌آمیز است که برای مراحل پس از نوسوادان نیز برنامه‌های مدون، جامع و عملی در نظر گرفته شود. هدف اصلی از تلاش عظیم و بسیج فراگیر جامعه برای ریشه کن کردن بیسوادی، تنها فراگرفتن مقطعی مهارت «خواندن، نوشتن و حساب کردن» نیست، بلکه توانا ساختن انسان بزرگسال برای استفاده از این مهارت‌ها در زندگی و استفاده از دنیای گسترده علم و دانش و نهایتاً کسب خوشبختی برای خود و جامعه است.

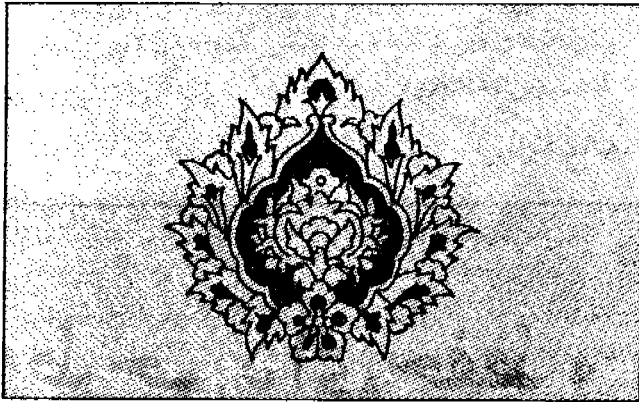
مشکل عمده کشورهای در حال رشد و تجربه تلخ آنان نشان داده است که عدم برنامه‌ریزی برای تداوم سوادآموزی و استفاده مؤثر و کارساز از سواد در امور کار و زندگی فرجامی جز بازگشت به بیسوادی و از دست رفتن تلاشها و امکانات گذشته ندارد. مسأله بازگشت به بیسوادی که در حال حاضر گریبانگیر کشورهای در حال رشد است زبانی به مراتب بیشتر و عمیقتر از خود بیسوادی دارد، زیرا بزرگسالانی که با صرف هزینه‌های بسیار—که باری عظیم بردوش بودجه عمومی کشور است— و امکانات زیاد و تلاش هزاران مربی، برنامه‌ریز، و آموزشیار به مرحله نوسوادان می‌رسند، در اثر عدم توجه و عدم استفاده مؤثر از سواد در امور کار و زندگی مجدداً به مرحله بیسوادی بازگشت می‌کنند و عملاً به خیل عظیم بیسوادان می‌پیوندند.

طرحی برای حفظ و تداوم سواد و جلوگیری از بازگشت به بیسوادی

رحمت‌الله... فتاحی

عضو هیئت علمی دانشگاه مشهد

در حالی که، هنگام پایان بردن مراحل مقدماتی و تکمیلی سوادآموزی جزو آمار باسوادان جامعه محسوب شده‌اند.

خطر بازگشت به بیسوادی، افزون بر ازدست رفتن امکانات مالی و نیروی انسانی، از آن رو جدی است که موجب ایجاد و گسترش دیدگاهی منفی پیرامون اهمیت سواد و سوادآموزی در جامعه شده، بهانه‌ای می‌شود برای بیسوادانی که به این فعالیت و نتایج آن اعتقادی ندارند و هنگام بحث بر سر لزوم سوادآموزی منکر مزایای سواد در زندگی می‌شوند. اصولاً، در برخی جوامع، ارزش سواد و آموزش ناشناخته مانده و کوشش برای سوادآموزی و آموزش بزرگسالان — بویژه در دوران میانسالی و کهنسالی — کوششی عبث جلوه می‌کند. از همین رو، بازگشت به بیسوادی می‌تواند موجب تقویت و تعمیم چنین برداشت غلطی شود.

برای جلوگیری از بازگشت به بیسوادی و حفظ و تقویت سواد در نوسوادان، لازم است به طور جدی برنامه ویژه‌ای در نظر گرفته شود و نوسوادان عملاً تحت پوشش برنامه‌های آن درآیند و به این ترتیب نظام آموزش غیررسمی بتواند سهم خود را در رشد و توسعه کشور ادا نماید. خوشبختانه روند زندگی اجتماعی — اقتصادی انسان امروز ایجاب می‌کند که هر فرد — در هر شرایط — برای سازگاری با محیط و تحولات سریع آن بیشتر از پیش به فکر آموزش و خودآموزی باشد.

برنامه ریزی

دیگرگاهی است که کشورهای پیشرفته به کمک روشهای نو و برنامه‌ریزیهای درازمدت و با تدارک منابع کافی هم خود را بر تداوم سوادآموزی و فراهم آوردن امکانات برای خودآموزی استوار ساخته‌اند. در این کشورها، تداوم سوادآموزی و به طور کلی آموزش بزرگسالان در قالب برنامه‌ای یکپارچه و با مشارکت دهها مؤسسه دولتی و غیردولتی انجام می‌شود. ایران نیز با توجه به شرایط اجتماعی — اقتصادی خاص خود و با استفاده از تجربه کشورهای که در این زمینه موفق بوده‌اند می‌تواند برنامه ویژه‌ای با مشخصات کلی زیر تدوین و اجرا نماید:

۱. طرح مورد نظر به طور کلی باید بر مبنای «استفاده عملی» از سواد برنامه‌ریزی شود. به عبارت دیگر، هدف از سوادآموزی باید با کاربرد مؤثر آن در زندگی فردی و اجتماعی مرتبط باشد. چنانچه این دیدگاه به عنوان یک اصل در سرتاسر طرح مد نظر باشد، آن‌گاه یافتن زمینه عملی و مشارکت سازمانهای مختلف دولتی و غیردولتی بسیار ساده‌تر و عملی‌تر جلوه می‌کند. به عبارت دیگر، طرحهای سوادآموزی تابعی می‌تواند ضامن تداوم سواد و استفاده کاربردی از آن در زندگی باشد.

۲. از رسانه‌های گروهی باید به شکل فراگیر و یکپارچه استفاده کرد و ضمن تبلیغات آگاهی‌دهنده در شناساندن ارزش سوادآموزی و آموزش مداوم، امکانات و راههای آموزشی را به نوسوادان اعلام کرد. کشورهای که در طرحهای تداوم سوادآموزی و آموزش مداوم موفق

بوده‌اند از رسانه‌های گروهی به عنوان مؤثرترین وسیله ارتباط دادن نوسوادان با امکانات آموزشی سود جست‌ه‌اند. معرفی دوره‌های آموزشی مختلفی که از سوی نهادها و مؤسسه‌های دست‌اندرکار سوادآموزی و آموزشهای دیگر برگزار خواهد شد، اعلام مراکز و شرایط ثبت نام نوسوادان در آن دوره‌ها، ساده جلوه دادن شرکت در برنامه‌های آموزشی و... همچنین معرفی کتابها و نشریات مناسب نوسوادان از مهمترین زمینه‌های مورد استفاده در رسانه‌های گروهی، به ویژه رادیو و تلویزیون است.

۳. تشکیل بخش ویژه‌ای در نهضت سوادآموزی جهت برنامه‌ریزی و تدارک امکانات متمرکز برای تداوم سوادآموزی یکی از مهمترین وظایف این بخش تفهیم این مهم به آموزشگران و نیز نوسوادان است که مقطع کلاسهای تکمیلی را پایان سوادآموزی به حساب نیاورند و از نظر ذهنی آماده پذیرش اصل آموزش مداوم شوند. این بخش یا دفتر باید بتواند هماهنگی لازم میان دستگاههای اجرایی و نهادها و مؤسسه‌های آموزشی مختلف را برای در اختیار گذاردن امکانات و دوره‌های آموزشی به نوسوادان برقرار سازد و طرحهایی را برای تداوم سوادآموزی، خارج از نظام آموزشی رسمی پیشنهاد نماید.

۴. از آنجا که یکی از مهمترین مشکلات نوسوادان — پس از اتمام دوره تکمیلی — نداشتن کتاب، نشریه و جزوه مناسب است و همین امر موجب آن می‌شود که نتوانند از مهارت تازه خود استفاده کنند و پس از مدتی — به ویژه در مناطق روستایی — توانایی خواندن و نوشتن را از دست بدهند و به جرگه بیسوادان بپیوندند، لازم است کمیته‌های ویژه‌ای در سطح استانها تشکیل گردد و با توجه به شرایط فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی، به تألیف، تدوین، و یا ترجمه نشریات مناسب اقدام کنند.

این امر از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است که نوسوادان پس از اتمام مراحل مقدماتی و تکمیلی در کلاسهای نهضت سوادآموزی، نشریاتی در اختیار داشته باشند که با مطالعه و استفاده کاربردی از آنها، نه تنها سواد آنها تقویت شود، بلکه موجب درک ارزش سواد و

نوسوآدان به راحتی نمی‌توانند به این گونه نشریات دسترسی یابند، زیرا مجراهای فروش و توزیع، کافی و مناسب نیست.

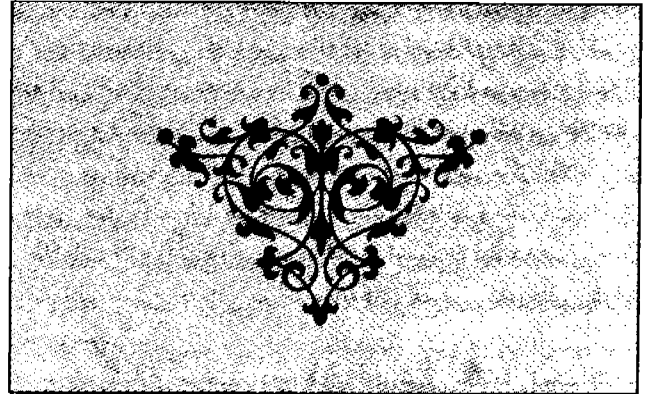
ه. به دلیل افزایش قیمت‌ها در زمینه چاپ و نشر، برخی از این نشریات گران بوده و نوسوآدان، که معمولاً از قشرهای کم‌درآمد جامعه به حساب می‌آیند، توان خرید آنها را ندارند.

و. ناشران غیردولتی معمولاً در انتشار چنین نشریاتی خطر نمی‌کنند، از این رو، مؤلفان و مترجمان علاقه‌ای به تهیه چنین آثاری نشان نمی‌دهند.

به هر صورت، به منظور توسعه این گونه نشریات باید مشکلات موجود را برطرف کرده و برای ایجاد کمیته‌های استانی دست به برنامه‌ریزی زد. این کمیته‌ها می‌توانند با توجه به مسایل و ویژگیهای منطقه‌ای، اولویتهای آموزشی تعیین شده را مدنظر قرار داده و در زمینه‌های مورد نیاز اقدام به تهیه کتاب و نشریات مناسب نوسوآدان کنند. از آنجا که به احتمال، اعضای کمیته‌ها با زمینه‌های موضوعی و تخصصی مختلف آشنا نیستند، مثلاً در زمینه دفع آفات و یا بهداشت محیط اطلاعاتی ندارند، لازم است کار تألیف نشریات در موضوعات مختلف با همکاری سازمانها و مؤسسه‌های ذیربط صورت گیرد. این همکاری متقابل میان «کمیته‌های تألیف و تهیه نشریات مناسب نوسوآدان» و سازمانهای مختلف موجب بالارفتن کیفیت محتوا و سبک نگارش منابع تهیه شده می‌گردد. برای مثال سازمان ترویج کشاورزی نشریات و جزوات گوناگونی منتشر می‌سازد و میان کشاورزان توزیع می‌کند. اما این نشریات از نظر تهیه و سبک نگارش برای استفاده نوسوآدان مناسب نیستند و رغبتی برای مطالعه آنها ابراز نمی‌شود. به همین صورت نشریات تهیه شده توسط سازمانهای دیگر از جمله جهاد سازندگی، وزارت بهداشت، وزارت کار، و... به دلیل مناسب نبودن مورد استفاده واقعی قرار نمی‌گیرند. از این رو، تشکیل چنین کمیته‌هایی که بتوانند با همکاری سازمانهای ذیربط به کار تهیه و تألیف نشریات مناسب نوسوآدان و کم‌سوادان سر و سامان دهند از ضروریات تداوم سوادآموزی است.

۵. ایجاد و گسترش کتابخانه‌های عمومی در شهر و روستا. از آنجا که ارتباط نوسوآدان پس از اتمام کلاسهای تکمیلی با نهضت سوادآموزی تقریباً قطع می‌شود و نوسوآدان از نظام آموزش رسمی فاصله می‌گیرند، و از آنجا که در حال حاضر هیچ نهادی متولی ارائه خدمات آموزشی و اطلاعاتی به نوسوآدان نیست، با ایجاد و گسترش کتابخانه‌های عمومی در شهرها و روستاها می‌توان مجدداً نوسوآدان را تحت نظام آموزش غیررسمی قرارداد و با ارائه انواع خدمات، در حفظ و تقویت سواد و استفاده کاربردی از این مهارت تلاش کرد.

اگرچه در جامعه ما، کتابخانه‌های عمومی در وضعیت مناسبی قرار ندارند و تنها قشر بسیار کمی از دانش‌آموزان و دانشجویان از آنها استفاده می‌کنند، اما همین کتابخانه‌ها در برخی کشورها مناسبترین

مزایای سوادآموزی شده و آنها را به ادامه سوادآموزی و آموختن تا مرحله خودآموزی تشویق و ترغیب کند.

نظر به اهمیت چنین نشریاتی، برخی کشورها دست به تحقیقات گسترده‌ای زده و گروههای ویژه‌ای را برای تألیف و تدوین کتابهای مناسب تشکیل داده‌اند^۱. در ایران نیز در اوایل دهه ۱۳۵۰، گروه خاصی در کمیته ملی پیکار جهانی با بیسوادی ایجاد شد که وظیفه آن تحقیق و تألیف کتابهای فارسی مناسب سطح سواد نوسوآدان بود. این گروه تا زمانی که دایر بود بیش از ۴۰ عنوان کتاب مفید در زمینه‌های بهداشتی، کشاورزی، فنی، اجتماعی، و مذهبی منتشر ساخت^۲. برخی از مؤسسه‌های دولتی نیز کتابچه‌ها و جزواتی نسبتاً مناسب — نه کاملاً بر اساس معیارهای مورد نظر — تهیه و توزیع کردند. در حال حاضر نیز برخی مؤسسات مانند وزارت کشاورزی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزارت جهاد سازندگی، وزارت کار و امور اجتماعی و سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای اقدام به انتشار جزوات و آثاری می‌کنند که با سبک ساده‌تری نگارش یافته و می‌تواند مورد استفاده نوسوآدان قرار گیرد. بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی چند سالی است که دست به انتشار نشریه‌ای با عنوان «نوسواد» زده است که به شکلی اصولی‌تر و با کیفیتی نسبتاً مناسب قابل استفاده نوسوآدان است^۳. صرف نظر از تلاشهای ارزنده‌ای که در این زمینه انجام می‌شود، مشکل اصلی در زمینه نشریات مناسب نوسوآدان آن است که:

الف. تعداد عنوانهای موجود بسیار کم بوده، پاسخگوی نیازهای متنوع و گسترده خیل عظیم بیسوآدان کشور نیست.

ب. پوشش موضوعی این نشریات بسیار محدود بوده و در زمینه‌های کاربردی نشریات کمتری به چشم می‌خورد.

ج. سبک نگارش بیشتر این نشریات از نظر فنی مناسب سطح سواد نوسوآدان نیست و در برخی موارد موجب دلزدگی آنان از این گونه نشریات می‌شود.

د. شیوه توزیع این نشریات فراگیر نیست. به عبارت دیگر، خود

ب. گردآوری اطلاعات آموزشی - خدماتی. در حال حاضر فعالیتهای مختلفی که برخی سازمانها در زمینه دوره های آموزشی و خدماتی انجام می دهند به آگاهی نوسوادان نمی رسد و آنها از امکانات و فرصتهایی که ممکن است برایشان مفید باشد بی اطلاعند. از این رو، کتابخانه عمومی می تواند به عنوان نوعی مرکز اطلاعاتی و ارجاعی عمل کند و با هماهنگی با سایر سازمانها و مؤسسات، اختیار و اطلاعات لازم را تهیه کند و در اختیار نوسوادان قرار دهد. در حال حاضر نظیر چنین خدماتی در کتابخانه های عمومی کشورهای پیشرفته ارائه می شود.^۶

ج. برگزاری برخی دوره های آموزشی خاص نوسوادان و کم سوادان. کتابخانه های عمومی می توانند به مناسبت های مختلف از کارشناسان و صاحب نظران دعوت کنند و دوره های کوتاه مدت آموزشی خاص نوسوادان - چه در محل کتابخانه و چه در مراکز دیگر - برگزار نمایند. این اقدام یکی از راههای جذب نوسوادان به کتابخانه محسوب می شود. برگزاری برخی دوره های آموزشی شبانه که مناسب نوسوادان بزرگسال است می تواند موجب قرار گرفتن آنها در فضای آموزشی و نهایتاً تقویت زمینه های آموزشی باشد.

د. معرفی کتابخانه ها در کلاسهای نهضت سوادآموزی. همان گونه که اشاره شد نوسوادان تصور نمی کنند که آنها هم حق دارند از مراکزی به نام کتابخانه های عمومی استفاده کنند. به منظور رفع این شبهه، کتابداران می توانند در کلاسهای نهضت سوادآموزی حاضر شده و پیرامون امکانات و خدمات کتابخانه های عمومی برای نوسوادان صحبت کنند و نمونه هایی از نشریات مناسب آنها را در کلاسها ارائه دهند. برای جذب نوسوادان به کتابخانه، حتی می توان برخی نشریات را به کلاسهای نهضت برد و با شرایط آسان به آنها امانت داد تا از این طریق ارزش چنین امکاناتی را عملاً دریابند و به استفاده از کتابخانه ها ترغیب شوند. کتابخانه های سیار نیز می توانند بهترین خدمات را در این زمینه ارائه دهند.^۷

ه. جذب و ثبت نام آموزشگران داوطلب. در برخی کشورها از نیروهای داوطلب، به ویژه دانشجویان، برای آموزشهای کلاسی یا آموزش فرد به فرد استفاده های شایانی به عمل می آید.^۸ در این زمینه، کتابخانه های عمومی می توانند به منزله مرکز جذب و ثبت نام داوطلبان عمل کنند و با در اختیار گذاشتن امکانات آموزشی، آنها را در آموزشهای پس از دوره های تکمیلی، به ویژه آموزش فرد به فرد، مدد رسانند.

نکته مهم در این مورد آن است که فعالیت کتابخانه در این زمینه نباید در کار نهضت سوادآموزی تداخل ایجاد کرده، بلکه به عکس، با امکاناتی که کتابخانه در اختیار دارد موجب تکمیل کار نهضت سوادآموزی و پرکردن شکافها شود.

۶. انتشار روزنامه ویژه نوسوادان. اطلاعات روزمره و مورد نیاز

جایگاه برای تداوم سوادآموزی و آموزش بزرگسالان بوده اند و از دیرباز نسبت به ایجاد و تجهیز آنها توجه شده است. برای مثال «قانون تأسیس کتابخانه های عمومی» در انگلستان در سال ۱۸۵۱ تصویب و اجرا شده است. نظر به ضرورت وجود کتابخانه های عمومی در روستاها، جهاد سازندگی نیز اقدام به تأسیس این کتابخانه ها - هر چند ابتدایی و کوچک - نمود و به این ترتیب تعداد زیادی از روستاهای کشور دارای کتابخانه عمومی شدند. اما به طور کلی برای جذب نوسوادان به این کتابخانه ها، چه در شهر و چه روستا، اقدامی نشده و اصولاً این دیدگاه در جامعه گسترش نیافته است که نوسوادان هم می توانند از کتابخانه ها استفاده کنند. در ایالات متحده، کتابخانه ها مهمترین مراکز ارائه خدمات به نوسوادان محسوب می شوند و امکانات فوق العاده ای برای جذب افراد نوسواد و کم سواد در اختیار آنهاست.^۹ در این کشور و برخی کشورهای صنعتی، ارتباط میان واحدهای آموزشی، واحدهای صنعتی، و افراد داوطلب آموزش را کتابخانه های عمومی برقرار می کنند. در واقع کتابخانه های عمومی به صورت مراکز آموزشی فعال و بانکهای اطلاعاتی کارآمد درآمده اند. در هندوستان نیز، کتابخانه های روستایی خدمات شایسته ای به نوسوادان و کم سوادان روستایی ارائه می دهند و میزان استقبال از این کتابخانه ها گویای مفید و مؤثر بودن آنهاست.^{۱۰}

به طور کلی کتابخانه های عمومی به منظور حفظ و تقویت سواد نزد نوسوادان و ارائه انواع خدمات آموزشی و اطلاعاتی می توانند به فعالیتهای زیر اقدام کنند:

الف. گردآوری انواع مواد و منابع مناسب نوسوادان. از آنجا که نوسوادان به راحتی به نشریات مناسب خود دسترسی ندارند و به طور منظم نمی توانند در جریان یکایک نشریات تازه قرار گیرند، و از آنجا که بیشتر نوسوادان توان خرید همه نشریات مناسب خود را ندارند و یا راه تهیه آنها را نمی دانند، کتابخانه های عمومی به عنوان مناسبترین محل، می توانند اقدام به گردآوری این گونه مواد و منابع نمایند. در این زمینه باید طوری عمل کرد که نوسوادان به راحتی بتوانند به نشریات مناسب خود دسترسی داشته باشند و آنها را به امانت گیرند.

سخن آخر

به طور کلی تداوم سوادآموزی و حفظ و تقویت سواد در نوسوادان مستلزم برنامه‌ریزی جدی است. هریک از موارد فوق می‌تواند بخشی از هدفهای تداوم سوادآموزی را برآورده سازد. تشکیل ستاد یا دفتر ویژه‌ای در نهضت سوادآموزی می‌تواند مسؤلیت برنامه‌ریزی برای تداوم سواد و استفاده از تجربیات و امکانات وزارتخانه‌ها و سازمانهای دیگر را برعهده گیرد تا نهایتاً نوسوادان کشور تحت پوشش برنامه‌های آن قرار گرفته و از مهارت سواد به شکل کاربردی در زندگی فردی و اجتماعی سود جویند. در مجموع، مهمترین توصیه برای تحقق بیشترین هدفها، توجه به ایجاد، گسترش و تجهیز کتابخانه‌های عمومی است: تجربه موفق برخی کشورها و مشارکت کتابخانه‌های عمومی در این زمینه می‌تواند بهترین گواه و مناسبترین راه‌گشا برای مسؤلان در توجه بیشتر به کتابخانه‌های عمومی و فراهم ساختن امکانات مورد نیاز آنها باشد. کلید بسیاری از برنامه‌های آموزشی جامعه در دست کتابخانه عمومی، یا «دانشگاه مردم» است. پس باید آنها را حیاتی دوباره بخشید.

یادداشتها:

۱. منبع زیر نتیجه چند سال کار گروهی پژوهشی در زمینه تهیه مواد مناسب نوسوادان بزرگسال است.
۲. فهرست زیر شامل نمونه‌هایی از کتابهای مناسب نوسوادان است که آثار منتشره توسط کمیته ملی پیکار جهانی با بیسوادی را نیز دربر دارد:
گلرخی، شایسته. کتابشناسی خواننده‌نهای ساده برای نوسوادان. تهران: مرکز ملی آموزش بزرگسالان، ۱۳۵۸.
۳. مشخصات کامل این نشریه که تاکنون ۱۳ شماره از آن انتشار یافته به شرح زیر است:
نوسواد: برای عزیزان نوسوادی که می‌خواهند بیشتر بخوانند تا بیشتر بدانند. مشهد: آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۶۳—
۵. انصاری، نوش‌آفرین «تشکیل کتابخانه در روستا» در کتاب و کتابداری: مجموعه مقالات. تهران: توس، ۱۳۵۴. ص ۱۴۵-۱۸۴.
۶. منبع زیر راهنمای مفیدی برای برنامه‌ریزی جهت مشارکت کتابخانه‌های عمومی در سوادآموزی است:
۷. حقیقی‌طلب، داریوش «کتابخانه‌های سیار روستایی»، نامه انجمن کتابداران ایران، سال ۷، ش ۳ (پاییز ۱۳۵۳)، ص ۲۸۶-۳۱۷.
۸. رجوع شود به مأخذ شماره ۶.

جامعه از طریق رسانه‌های گروهی، به ویژه روزنامه‌ها، به دست مردم می‌رسد. در برخی کشورها، روزنامه‌هایی خاص نوسوادان تهیه و منتشر می‌شود و به شیوه مناسبی در میان نوسوادان توزیع می‌گردد. در ایران نیز روزنامه‌ای با عنوان «نواموز» از سوی کمیته ملی پیکار جهانی با بیسوادی منتشر می‌شد که البته تیراژ آن بسیار محدود بود. در حال حاضر برخی از روزنامه‌های کثیرالانتشار مثل اطلاعات، قدس و... نیم صفحه‌ای از بعضی شماره‌های خود را به مطالب خواندنی برای نوسوادان اختصاص می‌دهند. اما چنین روزنامه‌هایی معمولاً به دست نوسوادان، به ویژه نوسوادان روستایی، نمی‌رسد و در نهایت برای آنان مثر ثمر نخواهد بود. از این رو، لازم است روزنامه‌ای ویژه نوسوادان و شامل مطالب مورد نیاز آنها تهیه و منتشر شود و از طریق روشهای توزیعی صحیح به دست آنان برسد. این روزنامه می‌تواند بهترین وسیله برای حفظ و تقویت سواد بوده و امکانات آموزشی غیرمستقیم را در اختیار نوسوادان بگذارد. بخش کوچکی از این روزنامه باید به زبان بسیار ساده به معرفی کتابها و نشریات قابل استفاده نوسوادان و چگونگی دسترسی به آنها پردازد. بخش دیگری نیز می‌تواند سازمانها و مراکز آموزشی بزرگسالان و دوره‌های آموزشی مختلف مثلاً آموزشهای فنی و حرفه‌ای را معرفی کند.

۷. تشکیل نمایشگاههایی از نشریات مناسب نوسوادان. یکی از راههای آشنا کردن نوسوادان و کم‌سوادان با منابع مورد نیاز آنها، تشکیل نمایشگاههایی از مواد و منابع مورد نیاز آنها در زمینه‌های مختلف است. تشکیل چنین نمایشگاههایی — هر چند کوچک — می‌تواند این دیدگاه را در جامعه به وجود آورد که اولاً نوسوادان هم، همچون قشرهای دیگر، به منابعی مناسب سطح سواد و مطالب مورد علاقه خود نیاز دارند، ثانیاً چنین منابعی وجود دارد و نوسوادان می‌توانند با آنها آشنا شده و کتابهای مورد نیاز خود را تهیه کنند. این نمایشگاهها باید در مکانهایی تشکیل شود که نزدیک محل کار یا زندگی اقشار نوسواد و کم‌سواد باشد. همچنین برخی سازمانها یا کارخانه‌های بزرگ می‌توانند نمایشگاههای کوچکی خاص خود دایر کنند. نمایشگاههای سیار نیز وسیله‌ای برای آشنا کردن جامعه نوسواد با منابع مورد نیاز آنهاست.